

Ненад ВУКОВИЋ*

(НАСЛИЈЕЂЕНИ) ДАР ПРИПОВИЈЕДАЊА

Радо се бавим дјелом Тамила Сијарића, дјелом које ме је још у гимназијским данима окупирано, окупирано својом снагом и посебношћу приповедачког дара. Носим кроз живот звук и слику са самог почетка *Бихораца*:

„А стара Нурка је говорила:

‘О Халимачо, о роде мој, де набавите селу хоџу. Изаће село из вјере, подивљаће, о Халимачо.’”

И без обзира на његову биографију и поријекло, везао сам га за Бихор и носио га заједно са његовим језиком, јунацима и предјелима у којима су живјели ти јунаци. Тајанствени, готово мистични језик његових дјела осјећао сам да је то језик његов и његова краја. (Значајно је напоменути: Тамил је истицао да је први човјек из тога краја коме је успјело да заврши факултет, као и то да је прво описмењено дијете свога села.) Све се то потврдило и учврстило касније кад сам почео с њим да се састајем и да га више слушам него што бих се ја укључивао у разговор. (Многи су га прво слушали на радију.) Радовало ме је то што се моја рана радозналост и представа и потврђивала, утемељила и данас је носим као драго сјећање и велико обогаћење.

Природа мога посла била је таква да сам се са њим једно вријеме често виђао, а и желио сам сусрете. Најчешће смо се сусретали у времену припрема за велику манифестацију *Два вијека Вука*. Био сам члан Одбора за припрему, а Тамил је био предсједник.

Свима нама који смо толико ишчитавали (и читамо!) његово дјело и данас се догађа оно што је записао Адван Хозић (*Фарук Диздаревић: Тамил Јора разговора*, Пљевља 2001, стр. 39): „Кад узмем да читам неку приповијетку или роман који је написао Тамил Сијарић, већ одмах чујем и његов глас који ми то говори, и већ могу да му замислим лик, високо че-

---

* Проф. др Ненад Вуковић, професор Универзитета, Подгорица

ло и густе дуге вјеће које поскакују и играју уз сваку изговорену ријеч која, кад је он говори, звучи као дио пјесме”. У свима нама, на које је умни човјек – Тамил магично дјеловао, дубоко је записано: „Умио је овај умни, племенити човјек и писац да од ријечи гради дворце...” Записане су и сјетне ријечи (а у дубини својој пуне дерта и карасевдаха): „Нема више дјевојака: Не миришу... У Бихору миришу, и вазда су мирисале... Ово вјештачко румењење прекрива њихову природну румен и гаси оне мирисе дјевојачке... Нема више тих мириса... Можда их још само има у њиховим душама.” (Тамилове ријечи не једном изговорене). И данас га чујемо како изговара (пита) чим миришу њедра дјевојачка: „Или дуњом, ил’ неранцом, / Или смиљем, ил’ босиљем...” Чим миришу?!? Увијек се стварао и одраз ријечи на његову лицу. („Уједначавао је покрете тијела с ријечима које је изговарао.” – сјећао се Хусеин Башић; или, сјећао се и пјесник Велимир Милошевић: „У том његовом приповиједању учествовало је читаво његово биће. Он је носио причу, прича је носила њега.”) Свему је посебну чар давала прозодија његова родног краја. „Све је мој завичај!” – рекао би Тамил. „Тамил Сијарић постигао је савршен склад лирског и драмског, свевременог са ововременим, и са мирноћом и фином тугом мудраца дочарао нам је увек и само људе” записао је Владета Јеротић послије читања Тамилове књиге *Рашка земља Расција*.

Волио је Тамил разговоре, дуге и умне. Била је то за њега и све око њега велика терапија у хамаму мудрости. Као да је и за све нас, који смо слушали Тамилу, записао Велимир Милошевић: „И још стотине таквих мисли умница остало је у мом слуху. И глас му памтим, и боју сваке ријечи, нагласак и акценат, и видим ону његову видовиту обрву изнад ока, и кријесницу у оку видим /...../ усред бујног поља ријечи и усред жита животне мудрости која га храни, уздиже, усправља у небо”. (оп. цит., стр. 27).

Сам је Тамил говорио да је говор дар Бога. Сви су жељели да су што дуже у звуку његових ријечи, па и онај његов земљак који му каже: „Сјећаш се кад оно ти онако мали пође у свијет, на школе, а ја ти дадох јабуку.”

У изворном значењу, латинска ријеч *нарратио* у нашем језику значи причање, приповиједање. У теорији се издвајају три типа нарације: ораторска, историјска и књижевна. Ораторска се највише веже за судско бесједништво. Нас у овом случају интересује она нарација коју сусрећемо код глумаца, глумаца квалитетних говорних могућности и високоимпостираних гласова, у ту захтјевност укључили смо анализу говорних могућности Тамилу Сијарића, пошто је познато да је био велики оратор. Али и оратор глумачких квалитета.

Наглашавам да је бесједнички дар Тамилу Сијарића, и моћ тога дара, давно заузео трајно мјесто у предиву мога сјећања. Слушао сам Тамилу!

Слушао сам (слушали смо не једном!) кад изговара о једном јунаку: „За њим су се разастирале приче као сагови, као вртови завичајних поља и пропланака, као да се читав Бихор кретао за њим, и у стопу га пратио”.

Чује се и данас његов глас и види његова појава, његов лик, његов гест, покрети дугих руку, прстију и велики прстен (стари прстен купљен у некога ко и није знао његову праву вриједност и историју). „Свуда су отисци људских руку и прстију...” – каже Тамил. (Али, нажалост, тај ће се глас утихнути кад утихну гласови оних што су га слушали.)

У основи, Тамил је био меланхолик у свакој причи (била је то његова природа), па и кад се радило о најдубљим спознајама и тврдњама и кад каже: „За сваког има књига. Његова књига. Само за њега написана. Колико људи – толико књига. Па иди потражи своју. А онда ћеш знати шта ти је чинити. Тамо све пише...”. Из свега провијава меланхолија.

У Босни нам је Тамил, настојећи да протумачи ту загонетну земљу и људе у њој, не једном говорио: „Босна је земља уздаха... И неке сјете и чежње... Севдаха и мерака... а понекад дерта и зорта... И никад не можеш сазнати чега је више у њој...”. Као да је Тамил продужавао Андрићеве ријечи да је Босна земља нећу, немам, нисам и не могу! Све његове књиге читају се с помијешаним осјећањем туге и задовољства, све његове приче слушане су с помијешаним осјећањем туге и задовољства...

(А Тамил Сијарић спада у оне велике личности које одавно препознајемо само по изговореном имену, имену типа: Вук, Бранко, Меша, Скендер и из тих разлога у мом тексту ово велико име /овај велики појам/ артикулисано је само преко имена.)

Позната је и Тамилова бесједа на свечаној Академији поводом *Два вијека Вука* у Дому армије у Сарајеву. (Био је опсједнут Вуком и народним стваралаштвом.) Дјелове те бесједе анализирао сам с аспекта глумачке говорне реализације, са студентима драмских умјетности у Сарајеву. Ово је прилика да те анализе поново изазовем у сјећању и да формирам овај рад, чије мале сегменте вама презентујем.

Овом приликом могу да пођем само од једног детаља из Тамилове бесједе – кад Вук Каражић преко дуге сале – кабинета Гетеова – корача у сусрет највећем ондашњем европском духу – пјеснику Гетеу. То је за Тамилу био наш сусрет са Европом, наше представљање Европи.

Корача наш Вук, каже Тамил, шишула ошћиро, чизма мехко; шишула ошћиро, чизма мехко; шишула ошћиро, чизма мехко...! У одјеку та два звука (штуле и чизме) оцртава се Вукова слика – физичка и духовна. Посебну снагу звучној слици даје Тамилова нарација обogaћена снагом силазне прозодије, одсјечног силазног акцента који је Тамил понио из родног краја и коме је остао вјеран цијелог живода. Снага Тамилова дугог силазног

акцента и поста акценатско смиривање ријечи преко дужина (или тишина /разливени мир/ коју ствара дужина прије акцента и удар кратког силазног акцента као маркације) стварају најквалитетније звучне слике у његовом реском тембру. И тада Ђамил као да хвата дах и поглед слушалаца и остварује, како би рекао Војислав Ђурић, да нас својом вјером задахнује, вјером која показује да је та мисао оправдана и својим осјећањима која показују да је он том мишљу и одушевљен. И он се није обраћао само нашем рацију него и осјећањима и машти – уз помоћ елемената као што су логичност, знање, убједљивост, све до пјесничког уздизања бесједног материјала. Снага његове ријечи чинила је да и сам добија достојанствен изглед (опет да парафразирам Ђурића), „израз очију као прозор душе жив” и тако чини да његова жива ријеч остварује непоновљиву функцију.

Или један други детаљ /као примјер/, кад Ђамил прича о сусрету Шабана, његова брата, са човјеком који му враћа позајмљен новац: *Ми кроз њенџер њледамо. Пиџиаше се. Онај извади њаре. Фифџа, фисџа, јес милион. Фисџа, фисџа, јес друџи милион. И расџаше се. Враџи се Шабан. Ми џиџамо: – Шабане, ко је онај човјек? – Не знам! Како не знаш, даде ли џи неке њаре. – Даде! Враџи шџо сам му џозајмио на џазару да куџи коња. – Како си му дао њаре, а не знаш џа. – Зна он мене!* (Узео сам као примјер само карактеристичне детаље.)

Ђамил као да израста из Илијаде у којој се поставља циљ: „Бесједник да буде добар и творац јуначких дјела!”. Познат је у старој Хелади и Нестор, „милорек, бесједник јасни из Пила, коме је од меда слађа са језика бесједа текла”. Ђамил је добро знао бесједништво од Хеладе до новог времена, а исто тако носио је у себи говорнички дар људи његова родног краја. А у животу имао је и добре учитеље. И Јосип Ости у сјећањима истиче: „Наиме, Ђамил Сијарић је посједовао урођен истински приповједачки дар, а уз то био изврстан познавалац дуге и значајне традиције народног усменог приповједалаштва. Како оног у нас, које му је било језичко стваралачко исходиште, тако и традиције усменог приповиједања уопће, посебно оног очаравајућег, које нам је дошло с Оријента”. (оп. цит., стр. 53).

Истином и великим бесједничким даром, који је вјероватно наслиједио и од предака, Ђамил је потврђивао Платонове ријечи да праве бесједничке умјетности без познавања истине нити има нити ће икада бити! Ђамил је био и идеалан примјер како се у говорном процесу природним путем развијају фигуре темпа, мелодике и степена значаја појмова у говорној изјави. Он није учио ту технику, он је само обогаћивао природни дар, култивисао је своју говорну реализацију (*боју џласа, џемџо изџовора, мелодикку, инџензиџеџина ниџансирања, јесџи, мимикку и мноџе друџе елементџе; непогрешиво је на свој начин осјећао блокове у фрази /реченици/, џовеза-*

